

2. Зайончковский А.М. Первая мировая война / А.М. Зайончковский. – С-Пб. : ООО «Издательство «Полигон», 2002. – 878 с.
3. Уткин А.И. Первая мировая война / А.И. Уткин. – М. : Алгоритм, 2001. – 592 с.
4. Куликов В.П. Русская авиация в Первой мировой войне / В.П. Куликов. – М. : РУСАВИА, 2014. – 320 с.
5. Аверченко С.В. Брусиловский прорыв. Борьба в воздухе. Часть 2 – наступление / С.В. Аверченко // Военно-исторический журнал. – 2011. – № 12. – С. 11–20.
6. Дем'янюк О.Й. Військово-політичні аспекти розвитку Волинської губернії у 1914–1921 роках : монографія / О.Й. Дем'янюк – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2011. – 320 с.
7. Волковинський В.М. Бойові дії на українських землях у роки Першої світової війни / В.М. Волковинський / Український історичний журнал. – 2004. – № 4. – С. 38–56.
8. Аверченко С. В. Действия авиации и зенитной артиллерии в ходе Брусиловского прорыва летом 1916 года / С.В. Аверченко, А.Ю. Машков // Военно-исторический журнал. – 2011. – № 6. – С. 12–17.
9. Сборник документов мировой империалистической войны на русском фронте (1914–1917 гг.). Наступление Юго-Западного фронта в мае–июне 1916 г. – М. : Воениздат, 1941. – 344 с.
10. Брусилов А.А. Мои воспоминания / А.А. Брусилов. – Изд. четвертое. – М. : Воениздат, 1946. – 264 с.
11. Пугач В. Роль авіації в підготовці та веденні наступу військ Південно-Західного фронту російської армії влітку 1916 року / В. Пугач, В. Рибалка // Перша світова війна: історія та уроки. 1914–1915 рр. : зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. наук. військ.-істор. конф. (м. Київ, 4–5 вересня 2014 р.) / Нац. військово-історичний муз. України. – К., 2014. – С. 271–274.
12. Аверченко С.В. Брусиловский прорыв. Борьба в воздухе. Часть 1 – подготовка / С.В. Аверченко // Военно-исторический журнал. – 2011. – № 10. – С. 11–15.
13. Кудь В. Успіх Першої світової вирішувався на Волині / В. Кудь // Волинь-нова. – 2006. – 3 червня.
14. Науменко А. Прорив Південно-Західного фронту Російської армії у 1916 році та його воєнно-політичні наслідки [Електронний ресурс] / А. Науменко // Воєнна історія. – 2006. – № 1-3. – Режим доступу до журн.: <http://www.warhistory.ukrlife.org>.
15. Куликов В. Начало пути. Истребительная авиация России в Первой мировой войне / В. Куликов // АвиаМастер. – 2002. – № 4. – С. 2–17.
16. Обухович В. Самолеты Первой мировой войны: Впервые все типы и модификации самолетов Австро-Венгрии, Великобритании, Германии, Франции, России, Италии / В. Обухович, А. Никифоров. – Минск : АСТ, 2003. – 540 с.
17. Чайковский М. Воспоминания летчика-наблюдателя (1914–1916 годы) / М. Чайковский // Авиация и воздухоплавание. – 2016. – № 1. – С. 38–41.
18. Куликов В. За победу! Хроника 1-й боевой авиагруппы Юго-Западного фронта / В. Куликов // Авиамастер. – 1999. – № 6. – С. 8–15.
19. Дузь П. История воздухоплавания и авиации в России: Период первой мировой войны (1914–1918 гг.) / П. Дузь. – М. : Полигон, 1989. – 446 с.
20. Харук А. Повітряні бої в небі Волині в роки першої світової війни (із історії Особливої бойової авіагрупи) / А. Харук // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і ковельчани в історії України та Волині. М-ли XII Всеукр. наук. істор.-краєзн. конф. Зб. наук. праць : у 2 ч. – Луцьк : Надстир'я, 2003. – Ч. 1. – С. 335–338.
21. Дем'янюк О.Й. Воєнна історія Волині : історичні нариси : в 5 т. / О.Й. Дем'янюк, І.М. Пасюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – Т. 3. : 1914–1923. – 280 с.
22. Фессалійський Г. Останній бій у небі над Рожницею / Г. Фессалійський // Волинь-нова. – 2013. – 5 березня.

Андрій ВАСЮХНИК (Луцьк)

«КОВЕЛЬСЬКА М'ЯСОРУБКА» (28 липня – 16 жовтня 1916 р.)

Перша світова війна – один з найбільших збройних конфліктів ХХ ст., в який було втягнуто близько сорока країн світу. Війна принесла в Україну економічну розруху і розорення. Лінія фронту не тільки розділила українські землі між Російською та Австро-Угорською імперіями, але й роз'єднала українське суспільство, що незабаром негативно позначилось на боротьбі за державність України. У 1916 р. на Волині був проведений контрнаступ російської армії, який увійшов до історії під назвою «Брусиловський прорив». Він ділиться на два етапи: I – 4 червня – 13 липня 1916 р., II – 28 липня – 16 жовтня 1916 р., який увійшов в історію під назвою «Ковельська м'ясорубка».

Готуючись до наступу російське командування Південно-Західного фронту розробило детальний план військових дій, який можна вважати досить новаторським як на той час. Під час здійснення прориву генерал О. Брусилов застосував сучасні тактики «вогняного валу» та «атаки перекатами». Новизною

було також створення при полках артилерії супроводу.

Під час першого етапу наступальної операції російських військ на Волині було розгромлено австро-німецькі збройні сили на Ковельському та Володимир-Волинському напрямках, але після виходу до болотистої долини річки Стохід і успішного захоплення деяких плацдармів на іншому березі наступила перша криза наступу російських військ [9]. Незважаючи на всі зусилля, захоплені плацдарми так і не вдалось розширити. В результаті під вогнем німецької важкої артилерії, разом з використанням хімічної зброї, вони були ліквідовані [2]. Спроби повторно форсувати річку лише збільшували і без того немалі втрати росіян. Було зрозуміло, що необхідне перегрупування військ. У зв'язку з цим О. Брусилов видав директиву, в якій вимагав зупинити загальний наступ і міцно закріпитись на зайнятих позиціях та активно вести оборону. Так закінчився перший етап наступу, який був досить успішним для російських військ, однак ще ніхто не здогадувався, що береги річки Стохід у найближчі декілька місяців стануть величезною братською могилою [16].

Після вдалого наступу усіх чотирьох російських армій Південно-Західного фронту, російське військове керівництво 9 липня 1916 року видає директиву про нанесення головного удару, при цьому Західному фронту – утримувати оборону, а Північному – наступати [11]. Південно-Західному фронту були виділені резерви і поставлені такі завдання: 3-я і 8-а армії повинні нанести удар на Ковель і Володимир Волинський, а далі на Брест, у тил південного крила німецького фронту; 11-а – на Броди і Порицьк; 7-а армія – на Монастириськ, 9-а – на Станіслав [4]. Це рішення було прийнято в результаті тривалих дискусій, адже в російському військовому керівництві переважали прихильники продовження південного наступу на Берлін. Ще одна причина вибору цього напрямку, замість широкого наступу на Львів, базувалась на теорії XIX ст. «ключів позицій», згідно якої передбачалось захоплення конкретного географічного пункту, що є ключем до перемоги [3].

Невелике містечко Ковель було найважливішим залізничним вузлом у всій системі фронту південніше Полісся. Його втрата могла створити оперативний розрив між німцями та австрійцями. Противнику довелося б спішно відступати та відкривати фланги і віддавати російським військам територію, зайняту в 1915 році. Тому на початку червня сюди стали перекидатися німецькі частини із Франції.

Липневий наступ, за задумом штабу Південно-Західного фронту, мав носити яскраво виражений атакуючий характер. У новому наступі на ковельському напрямку повинні були брати участь вже три армії – група ген. В. Безобразова, 3-я армія ген. Л. Леша, 8-а армія ген. А. Каледіна [14, с. 25].

Головний удар на Ковель доручили новоствореній групі В. Безобразова. Було прийняте рішення про фронтальний тиск за допомогою відкритого штурму через долину річки Стохід, яка становила велику природну перешкоду [9]. Вона протікає по широкій болотистій місцевості, розгалужуючись в рукави, число яких доходить до дванадцяти – ось чому ця річка і називається Стохід. Однак, незважаючи на свою, на перший погляд, малозначимість, ця річка в 1916 році відіграла для росіян фатальну роль [3]. При проведенні меліоративних робіт в осушених болотах річки Стохід у 1936 році, біля села Осьмиговичі було знайдено рештки російських бійців [9].

3-я і 8-а армії, згідно плану, наносили удар з флангів. Ці російські армії в своїх ударних частинах мали близько 250 тис. багнетів і шабель, а австро-німецькі армії – 160 тис. Перевага сил слабка, якщо брати до уваги артилерійську вогневу міць німців і саму місцевість, надзвичайно сприятливу обороні і мало придатну для наступу [14 с. 25]. Характерно, що німці зміцнювали всі напрямки, чергуючи свої війська з австрійськими. Подібна практика дозволяла раціонально використовувати німецьку артилерію. Німці вміло розмістили свої важкі артилерійські батареї на небезпечних напрямках і заздалегідь передбачили райони вірогідної атаки російських військ. Російські батареї, переважно легкі, не могли вести контрбатареїної боротьби, оскільки німецькі батареї розташовувалися поза зоною їх дії. Також, за час оперативної паузи німці розмістили кулеметні точки в найбільш уразливих для відбиття ворожої атаки місцях [3].

У той час, коли для наступу була важлива кожна година, за рішенням російського військового командування наступ 8-ї армії ген. О. Каледіна був призупинений для перегрупування військ. Це дозволило ген. О. фон Лінзінгену виграти час і підтягнути резерви до напрямків прориву, а також збудувати потужний укріплений район. За свідченням учасників війни, на будівництві укріплень в районі Ковеля німці використовували російських військовополонених. Щоб запобігти їх втечі, вони були одягнені в стару німецьку форму [3].

Також німці зосередили в районі Ковеля авіацію, вміло використовуючи її в боях за переправи через р. Стохід. У боях за Ковель вони наносили постійні бомбові удари по розташуванню російських військ. Крім того, активні дії німецької авіації не дозволили росіянам вести розвідку ворожих оборонних рубежів,

на які планувалась атака [1]. Ця обставина, наприклад, стала однією з причин провалу липневого наступу військ Окремої армії на Ковель, оскільки авіарозвідка через протидію німецьких літаків не зуміла розкрити розташування їхніх важких батарей. Лише до середини серпня російській стороні вдалося захопити повітряне панування на ковельському напрямку з рук противника [3, с. 368; 6, с. 40].

28 липня 1916 р. на Південно-Західному фронті розпочався наступ російського війська від Прип'яті до Прута. В той же час на Волині розпочався Перший Ковельський бій, який тривав до 3 серпня.

У 3-й російській армії, яка вела бойові дії на Прип'яті та Нижньому Стоході, відзначилися Центральний 3-й, 31-й і Зведений корпуси. Біля Заріччя, на лівому фланзі, вдало діяв 14-й армійський корпус.

3 півдня успішно атакувала Ковель група генерала В. Безобразова. На правому фланзі форсував річку Стохід і перейшов до оборони біля с. Свидники. 30-й армійський корпус генерала А. Зайончковського. Біля с. Тристеня II гвардійський корпус генерала Г. Рауха розгромив посиленний 10-й корпус генерала В. фон Лютвіца. Тоді захопили в полон понад 20 тис. осіб і 56 гармат, а також на багатьох ділянках зайняли всі три лінії австрійських окопів [9]. I армійський корпус генерала О. Душкевича, який діяв по центру, не зміг прорвати оборону австрійців і був зупинений біля Райміста і Немира.

8-а армія генерала О. Каледіна розпочала наступ на Володимир-Волинський. Особливо відзначився 8-й корпус М. Драгомирова. 28 липня у битві під Кошевом він розгромив 4-у австро-угорську армію [10]. Усього в швидкому і успішному для росіян Кошевському бою було захоплено 2 генерали, 320 офіцерів, 9 тис. солдатів, 46 гармат і 90 кулеметів. Якби О. Каледін зумів продовжити наступ, використавши всі резерви, то, ймовірно, це призвело б до розгрому всього фронту О. Лінзінгена [13]. 30-го липня наступ відновився, але німцям вдалось підтягнути резерви та ліквідувати загрозу.

В той же час, генерал В. Безобразов зупинив просування 30 корпусу за р. Стохід, не змігши розвинути успіх після перемоги під Тристенем. Австрійці відійшли на заздалегідь підготовлені позиції. Вони вели артилерійський вогонь, створюючи вогневу завісу між першим ешелоном атаки і резервами російських гвардійців [2]. У наступні дні австро-німецькі війська зупинили наступ 30-го корпусу біля Кухар, а II Гвардійського корпусу – біля Вітонежа. Тут наступ гвардійської кавалерії був зупинений за допомогою хімічної зброї і росіяни зазнали великих втрат. З того часу долина біля села Ловище називається «Долиною смерті» [16]. I Гвардійський корпус зайняв Раймісто, але генерал Ф. фон Бернгарді контратакував і перешкодив подальшому наступу.

Німецька група Г. Гронау 1-2 серпня атакувала російські війська і зірвала наступ на Камінь-Каширський [12]. 3 серпня лівофланговий I Туркестанський корпус 3-ї армії безуспішно штурмував Рудку Миринську. Цими подіями завершується перший Ковельський бій, тактично – на користь росіян, стратегічно – внічию.

Генерал О. Брусилов не зміг розвинути перші успіхи операції. Після першого Ковельського бою командуванню Південно-Західного фронту потрібно було шукати інші напрямки наступу. Однак, було прийнято рішення продовжити штурм Ковеля.

8 серпня 1916 року почався Другий Ковельський бій (8-14 серпня). Генерал О. Безобразов, перегрупувавши сили Окремої армії, продовжив наступ правим флангом. У боях під Кухарями I-й армійський корпус був контратакований австрійцями і відступив. Втрати корпусу в кухарському лісі 8 серпня склали близько 4 тис. осіб. Слід зазначити, що гвардійці хоробро наступали і завжди несли більші втрати, ніж звичайні війська.

9-го серпня 1916 року генерал О. Брусилов провів наступ 3-ї армії на Любешів, а гвардії – на Вітоніж, що призвело до нових втрат з обох сторін. На місці цих боїв зберігся пам'ятник загиблим бійцям Лейб-гвардії Преображенського полку, що постав ще у міжвоєнний період. 12-го серпня 3-я та Особлива армії передаються Західному фронту із завданням наступати на Ковель. 14-го серпня, після багатьох невдалих спроб, наступ російських військ було припинено.

19 серпня 4-а Фінляндська стрілецька дивізія, за власною ініціативою генерала В. Селівачова, форсувала р. Стохід і захопила Червищенський плацдарм, який займав по фронту 8 км, а в глибину – 3 км [7, с. 358; 8, с. 74]. Фінляндські стрільки захопили в бою 16 офіцерів, 1 тис. 130 солдат, 1 гармату, 4 міномети і 18 кулеметів [12].

Не дивлячись на невдачі, штаб Південно-Західного фронту не бажав відмовлятися від штурму Ковеля. 30 серпня генерал О. Брусилов прийняв рішення продовжити наступ 8-ї армії на Володимир-Волинський, щоб обійти Ковель з півдня. Генерал О. Каледін розпочав Третій Ковельський бій (30 серпня – 8 вересня). Атаку здійснювали 4-й і 11-й Сибірські корпуси. Успіх в районі Шельвова, Бубніва і Коритниці був нетривалим і швидко втрачений в результаті німецьких контратак. 4 вересня ген. О. Каледін знову провів наступ, але успіху не досяг.

16 вересня генерал О. Брусилов продовжив наступ. 8-а армія провела наступ на Володимир-Волинський по всьому фронту, що було початком Четвертого Ковельського бою (16-21 вересня) [14]. 20 вересня 8-й армійський корпус зайняв Коритницю, а I Гвардійський корпус – Свинюхи. Біля Свинюхів росіяни захопили 900 полонених, 2 гармати, 3 міномети і 7 кулеметів. В околицях Коритниці взято в полон 6 офіцерів і 687 солдатів. Водночас, російські війська втратили до 30 тис. чоловік. Особливо великі втрати мала 3-я Гвардійська піхотна дивізія: з її 180 офіцерів в строю залишилося тільки 26. Розвинути успіх Четвертого Ковельського бою росіянам не вдалося.

23 вересня замість генерала О. Безобразова командувачем Окремої армії був призначений Й. Гурко і вона знову поверталася до складу Південно-Західного фронту [5, с. 80].

Генерал М. Алексеев, після серпневої перемоги армії Д. Щербачова біля Гнилої і Золотої Лип, не бачив перспективи наступу на Ковельському напрямку. Російське військове керівництво, виходячи з тогочасного політичного і стратегічного становища імперії, радило О. Брусилову проводити наступ на півдні – 7-ю і 9-ю арміями. Однак це не зупинило генерала О. Брусилова, який мав свою думку щодо становища на Південно-Західному фронті. 30 вересня 1916 року він планував знову наступ на Ковель, уже вп'яте [12].

В Окремій армії було здійснено перегрупування сил, до її складу приєднали правофлангові корпуси 8-ї армії і 4-й Сибірський корпус з резерву фронту [14, с. 27]. Правим флангом вона мала вести активну оборону на річку Стохід, завдаючи коротких ударів. 8-а армія повинна була наступати на Грубешів. Проте вже 27 вересня група генерала Г. фон Марвіца нанесла контрудар між Окремою і 8-ю арміями. Потрапивши під вогонь 57 батареї, значних втрат зазнала 10-а Сибірська дивізія. Загибло 100 офіцерів, 3 тис. стрільців. Австро-німецькі війська захопили 3 тис. полонених, 2 гармати, 48 кулеметів [12].

1 жовтня армії Й. Гурка і О. Каледіна перейшли в наступ. Розпочався П'ятий Ковельський бій (1-5 жовтня). 8-а армія атакувала правим крилом – I Гвардійським, II Гвардійським і 8-м корпусами. Штурм Квадратного лісу біля Свинюхів і Коритниці був невдалим. Гвардія повторювала атаку 17 разів. Всього в П'ятому Ковельському бою 14-и російським дивізіям протистояло 12 австро-німецьких, які займали добре укріплені позиції, маючи при цьому подвійну перевагу в артилерії. 26-й корпус Окремої армії 12 разів безуспішно штурмував позиції 10-го угорського корпусу [3].

Для росіян початок жовтня був найтяжчим у Ковельській битві. Війська у важких умовах проводили інженерні роботи, чергуючи їх з невдалими атаками австро-німецьких позицій. 8 жовтня 1916 року 25-й і 39-й армійські корпуси розпочали Шостий Ковельський бій (8-16 жовтня). 14 і 15 жовтня гвардійські стрільки зазнали великих втрат біля Свинюхів і Коритниці. 16 жовтня пішли в атаку стрільки I Туркестанського корпусу. Ці важкі для російського війська бої називають Шостим і останнім Ковельським боєм [12].

Ковельська битва, ініційована О. Брусиловим, проводилася з метою допомоги союзникам в тяжкий для них період під Верденом і на Соммі. Вона тривала безперервно з кінця липня до середини жовтня 1916 року. **В цілому другий етап операції** на Волині при великих втратах не приніс очікуваних результатів для російського військового командування. Стратегічний прорив поступово еволюціонував до позиційної війни, де лінія фронту залишалася незмінною протягом довгого часу. Разом з тим, у боях літа-осені 1916 р. австро-угорські війська перебували на межі розгрому. Їх бойовий дух тримався лише завдяки німецьким дивізіям, які розташовувалися на найбільш небезпечних напрямках. В результаті безперервних штурмів рубежів річки Стохід російські війська також були виснажені й не змогли виконати поставлені генералом О. Брусиловим бойові завдання.

В болотах р. Стохід загинула ледь не більша частина кадрового складу гвардійських полків. Втрати в частинах були до 50% серед рядового складу і до 80% – офіцерського. В цілому вони становили 33 тис. осіб, що залишило імператора Миколу II без найбільш відданих військ напередодні Лютневої кризи 1917 року. Надаючи допомогу новим союзникам – румунам, російські війська змушені були продовжувати наступ в Карпатах, який тривав до середини листопада.

1. Брусилов А. А. Мои воспоминания / А. А. Брусилов. – Москва : Воениздат, 1983. – 256 с.

2. Брухмюллер Г. Германская артиллерия во время прорывов в мировой войне [Электронный ресурс] / Г. Брухмюллер. – Москва, 1923. – Режим доступа : <http://www.grwar.ru/library/Bruhmueller-GermanArtillery/index...> – 17.12.2015. – Название с экрана.

3. Вестник Европы : журнал науки, политики, литературы. – Петроград, 1916. – Июль. – 368 с.

4. Ветошников А. А. Русская армия в Великой войне: Брусиловский прорыв [Электронный ресурс] / А. А. Ветошников. – Режим доступа : <http://www.grwar.ru/library/Vetoshnikoff/index.html>. – 20.12.2015. – Название с экрана.

5. Дем'янюк О. Й. *Військово-політичні аспекти розвитку Волинської губернії у 1914-1921 роках* / О. Й. Дем'янюк. – Луцьк : Твердиня, 2011. – 320 с.
6. Дем'янюк О. *Луцьк та округа в добу військово-політичного протистояння (1914-1921 рр.)* / О. Дем'янюк / *Літопис Волині : всеукр. наук. часоп. [редкол.: І. Я. Коцан (голов. ред.) та ін.]*. – Луцьк, 2011. – Чис. 10. – С. 38-43.
7. Дем'янюк О. *Перша світова війна на Волинському Поліссі* / О. Дем'янюк // *Минуле і сучасне Волині та Полісся : Старовижівщина з глибини століть : наук. зб. : матеріали ХХVIII Волин. обл. іст.-краєзнав. наук. конф., присвяч. 17 річниці Незалежності України та 500 річчю першої писемної згадки про Стару Вижівку та Нову Вижівку, 20-21 черв. 2008 р.; [упоряд. та відп. за вип. : Г. Бондаренко, В. Недзельський, А. Смолюк]*. – Луцьк, 2008. – Вип. 28. – С. 357-361.
8. Дмитренко А. *Некрополі Першої світової на території Червищенського плацдарму як об'єкти культурної спадщини України* / А. Дмитренко, О. Кратік // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Некрополі краю : матеріали LVI Волинської наукової історико-краєзнавчої конференції : наук. зб. / упоряд.: Г. Бондаренко, А. Силук*. – Луцьк, 2015 – Вип. 56. – С. 72-76.
9. Драгомиров А. М. *Развал Империи. Русский Верден, или Ковельская мясорубка [Электронный ресурс]* / А. М. Драгомиров. – Режим доступу : http://www.lessons-of-war.ru/brest_1. – 10.01.2015. – Названіє с екрана.
10. Журавльов Д. В. *Брусиловський прорив [Електронний ресурс]* // *Визначні битви та полководці української історії* / В. Д. Журавльов. – Харків, 2013. – Режим доступу : <http://litmisto.org.ua/?p=20370>. – 02.01.2015. – Назва з екрану.
11. Зайончковський А. М. *Первая мировая война [Электронный ресурс]* / А. М. Зайончковський. – Санкт-Петербург : Полигон, 2000. – 878 с. – Режим доступу : <http://militera.lib.ru/h/zayonchkovskiy1/index.html>. – 04.01.2015. – Названіє с екрана.
12. Керсновський А. А. *История Русской армии. В 4 т. Т. 4. (1915-1917 гг.)* / А. А. Керсновський. – Москва : Голос, 1994. – 368 с.
13. Маннергейм К. Г. *Мемуары [Электронный ресурс]* / К. Г. Маннергейм. – Москва : Вагриус, 1999. – Режим доступу : <http://militera.lib.ru/memo/other/mannerheim/index.html>. – 10.02.2015. – Названіє с екрана.
14. Нелипович С. Г. *Брусиловский прорыв. Наступление Юго-Западного фронта в кампанию 1916 года* / С. Г. Нелипович. – Москва : Цейхгауз, 2006. – 48 с.
15. Оськин М. В. *Брусиловский прорыв [Электронный ресурс]* / М. В. Оськин. – Режим доступу : <http://www.e-reading.club/bookreader.php/1006957/Oskin>. – 08.01.2015. – Названіє с екрана.
16. Спогади О. Д. Лукасюк, 1931 р. н., жительки с. Осьмиговичі Турійського р-ну Волинської обл., записані автором роботи, 08.08.2015.
17. Уткин А. И. *Первая мировая война* / А. И. Уткин. – Москва : Алгоритм, 2001. – 592 с.

Степан ВОЙЧИК (Ківерці)

ЛУЦЬКИЙ ПРОРИВ ТА ЙОГО РОЗВИТОК НА КІВЕРЦІВЩИНІ

Події, пов'язані з Першою світовою війною, ще раз нагадують про бездержавність українців, розшматовану Російською та Австро-Угорською імперіями націю, синів якої змушували проливати кров за “великодержавні інтереси”. А найгіршим було те, як зазначав історик Орест Субтельний, що українців, які воювали з обох ворогуючих сторін - на Східному і Західному фронтах, змушували вбивати один одного.

Подібну долю мали поляки [7].

Найбільше наших співвітчизників, в тому числі і волинян, було в російській імператорській армії – 3,5 млн. чоловік. Ще 250 тис. в складі австро-угорських військ в Галичині і в Карпатах [1]. На Західному фронті українці здебільшого воювали в складі британських і канадських військ. Причому відмічено багато прикладів їх героїчної поведінки. Так, газета “Волинь” у жовтні 2010 року повідала про ківерчанина з села Мощаниця Юхима (за іншими даними – Єфіма, Петра) Чорного-Ковальчука, рядового 41-го Селенгінського піхотного полку 3-ої армії генерала від інфантерії Миколи Рузького, який з унтер-офіцером Алексеєвим у першій Галицькій битві під Равою-Руською у вересні 1914 року захопив прапор австро-угорського 2-го Імператорського Тірольського егерського полку. За цей вчинок Чорний-Ковальчук отримав з рук самого імператора Миколи II Георгіївський хрест четвертого ступеня за номером 1, а також був підвищений в унтер-офіцери [2].

100 років тому Волинь стала центром Луцького (Брусиловського) прориву – найвеличнійшої наступальної операції російської армії 22 травня (4 червня) 1916 року.

Важливим джерелом опрацювання події є спогади самого генерала від кавалерії Олексія Брусилова [3], архівні документи [8], наукові праці дослідників аспектів Першої світової [6, 11], мемуарна література.